

La tesi doctoral en Teoria de la Literatura i Literatura Comparada

Iris Llop Mangas
Paula Juanpere Dunyó
Víctor Escudero Prieto (eds.)

La tesi doctoral en Teoria de la Literatura i Literatura Comparada

Iris Llop Mangas

Paula Juanpere Dunyó

Víctor Escudero Prieto (eds.)

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Edicions

METODOLOGIA 24

Índex

1. El sentit d'un començament	
Iris Llop Mangas, Paula Juanpere Dunyó, Víctor Escudero Prieto	7
2. Tesis en humanitats: tipus, exigències i suports al segle XXI	
Nora Catelli	9
3. El doctorat en literatura comparada	
Antoni Martí Monterde	17
4. La teoria literària en circulació	
Max Hidalgo Nácher	27
5. La interpretació d'un corpus a partir d'una línia hermenèutica	
Iris Llop Mangas	33
6. L'estudi d'un gènere literari	
Víctor Escudero Prieto	39
7. Les revistes culturals: un dispositiu polifacètic	
Bernat Padró Nieto	45
8. La recerca en teoria teatral	
Teresa Rosell Nicolás	55
9. El comparatisme entre les arts	
Paula Juanpere Dunyó	61
10. Estudiar el cinema des de la literatura: reflexions teòriques, historització de conceptes i debats culturals	
Annalisa Mirizio	67

1. EL SENTIT D'UN COMENÇAMENT

Iris Llop Mangas

Paula Juanpere Dunyó

Víctor Escudero Prieto

A *Cómo se hace una tesis* (1977) Umberto Eco comparava la recerca doctoral amb una partida d'escacs i proposava concebre la tesi com una estratègia per assetjar, penetrar i abordar un objecte d'estudi. El llibre que aquí presentem pretén ajudar l'estudiant a identificar i elaborar la seva estratègia i objecte d'estudi en el marc concret del doctorat en Teoria de la Literatura i Literatura Comparada de la Universitat de Barcelona. El cor de textos que el componen, de fet, tracta de respondre una pregunta freqüent que ens fan els estudiants que estan pensant a començar una investigació doctoral: quin assumpte és susceptible de convertir-se en una tesi doctoral i quina mena de pregunta he d'adreçar-li?

1.1. La tesi que ha de venir

Aquest no és un manual sobre com es fa una tesi. Més aviat, els diferents capítols dibuixen un mapa dels modes, tipus i formes principals de les tesis doctorals que s'han presentat en la nostra línia de doctorat en les dues últimes dècades. Els textos han estat escrits per alguns dels introductors de la teoria literària i la literatura comparada a la nostra universitat (Nora Catelli i Antoni Martí Monterde) a través de la llicenciatura de segon cicle que va començar a funcionar el curs 1999-2000. També contribueixen al llibre alguns dels qui ja van poder cursar aquesta llicenciatura (avui reconvertida en el grau en Estudis Literaris) i recórrer el màster i el doctorat, que van iniciar el seu recorregut el 2009 i el 2014, respectivament. Ara que es compleixen deu anys del programa de doctorat, aquest llibre vol captar la materialització històrica i discursiva d'aquell desplegament. Es pot llegir, per tant, com l'emergència d'un lloc d'enunciació i, en definitiva, com un autoretrat intel·lectual.

També es pot llegir com una font de tesis que encara no s'han escrit, de tesis que han de venir. És per això que els textos descriuen investigacions i tesis ja elaborades però també assumeixen un to deliberadament suggestiu, que

permeti reconèixer un espai obert a investigacions potencials que encara esperen ser imaginades. El llibre no pretén plasmar una visió de conjunt ni saturar el camp de possibilitats, sinó més aviat projectar-lo a partir dels camins per on han transitat els interessos i les perspectives, tant teòriques com comparatístiques, en la nostra història recent.

1.2. De tradicions i convencions

Dels textos que venen a continuació emana, en paraules de Paul Ricoeur, una coherència discordant. Cada capítol presenta una àrea de problemes en la qual es pot dur a terme la investigació doctoral i s'il·lustra amb exemples de tesis escrites i defensades a la nostra universitat. També afegeix una bibliografia fonamental que serveix per situar les filiacions crítiques, però que, abans de res, pretén subministrar les lectures inicials que permetin orientar els estudiants que s'interessin per desenvolupar les seves investigacions a la nostra universitat i triïn algun d'aquests àmbits.

En aquest sentit, el llibre intenta resoldre els possibles desajustos que poden sorgir al començament d'una investigació entre la proposta inicial de l'estudiant i les orientacions i perspectives amb què treballem en el nostre doctorat. Aspirem, per tant, que el conjunt dels textos construeixi una imatge aproximada de la tradició crítica en la qual és possible desenvolupar una investigació doctoral. De la fricció amb aquesta tradició sorgiran els nous horitzons i desafiaments en la teoria literària i la comparatística que descobriran els investigadors a qui ens dirigim.

2. TESIS EN HUMANITATS: TIPUS, EXIGÈNCIES I SUPORTS AL SEGLE XXI

Nora Catelli

2.1. Antecedents: Umberto Eco

2.1.1. Vigència de *Come si fa una tesi di laurea*

El 1977 Umberto Eco va publicar *Come si fa una tesi di laurea*, la millor guia per orientar-se en l'escriptura del que és, potser, el més conservador de tots els ritus de pas de la vida acadèmica.

No és casual que el mateix autor justifiqués la seva aparició en vista d'un canvi sociològic que avui és mundial: les universitats —occidentals— van passar de ser d'elit a ser de masses. Per això va ser necessari el llibre. En els gairebé cinquanta anys transcorreguts des de la seva publicació, s'han modificat els suports —Eco va ser un dels primers a analitzar les conseqüències de la revolució digital— i, evidentment, les perspectives.

Tot i així, avui dia cal tenir en compte dues sentències d'Eco: primer, que el seu llibre —ni cap altre de similar— no ensenya *com es fa la investigació científica*; segon, que tampoc no vol discutir *de manera teoricocrítica* sobre el valor de l'estudi.

Amb certa severitat irònica, Eco proclama que la seva intenció es limita a esbossar una sèrie de consideracions sobre com s'arriba a posar davant d'un tribunal de doctorat un objecte físic prescrit per la llei i format per certa quantitat de pàgines mecanografiades; el qual, se suposa, deu tenir alguna relació amb la disciplina en què algú es doctora i no sumirà el ponent en un estat de dolorosa estupefacció. Cal que ens aturem a assenyalar què roman vigent i què ha canviat en aquesta sèrie de consideracions que Eco va proposar.

2.1.2. Canvis en els suports i una nova confecció de la bibliografia

S'adverteix aquí el canvi en els suports: el seu abast és visible, però potser és més limitat del que podríem imaginar. De fet, només ha canviat el caràcter de l'objecte «físic» —avui pot ser digital, encara que en general es mantingui el tret físic en forma de publicació en paper— i, també, que les pàgines abans mecanografiades avui són impreses després de passar per l'ordinador.

En canvi, la digitalització ha transformat radicalment les exigències de la bibliografia. Per raons evidents, la bibliografia no pot ser exageradament abundant —els cercadors fan possible qualsevol menció de llibres o articles—, sinó que, actualment, ha de ser *raonada*, ha de donar compte d'una lectura real, atenta i directa de cada text, article, llibre o producte en línia mencionat.

Evidentment, cal limitar les paràfrasis amagades i la disfressa de les fonts secundàries o indirectes. Fins i tot podríem pensar que els sistemes de cites i notes acceptats i reconeguts (el de la Modern Language Association [MLA] i altres) han quedat obsolets. Moltes vegades, els interminables parèntesis plens de noms, anys i pàgines aclaparen sense que es pugui provar que l'autor o autora ha tingut accés a aquelles llistes inacabables.

2.1.3. Quatre aportacions permanents d'Eco

Això no obstant, les exigències per a la confecció de la tesi es mantenen, fins a cert punt, similars a les que Eco va exposar al principi del seu llibre:

- 1) El tema ha de correspondre als interessos del doctorand (que estigui relacionat amb el tipus d'exàmens, lectures, món polític, cultural o religiós del qual posseeix informació prèvia).
- 2) Les fonts a què es recorre han de ser assequibles, és a dir, han d'estar a l'abast del doctorand.
- 3) Les fonts a què es recorre han de ser manejables, és a dir, han d'estar a l'abast cultural del doctorand.
- 4) El quadre metodològic de la recerca ha d'estar a l'abast de l'experiència del doctorand.

A aquestes quatre aportacions n'hi puc afegir una altra, potser inaprehensible, però molt necessària: ¿va haver-hi quelcom en el tema triat, en el corpus,

en les lectures prèvies del doctorand, que li va suscitar una interrogació i li va permetre imaginar una resposta, per modesta que fos, o una perspectiva que no el va satisfer? Vull dir: ¿la voluntat de treballar sobre aquell objecte va sorgir del mateix doctorand o li va ser imposada per les necessitats acadèmiques o institucionals? Amb freqüència aquella interrogació no està del tot clara i els suggeriments dels directors la il·luminen.

Cal, però, que prevalgui un cert biaix individual, no vingut de fora, perquè el treball arribi a la seva fi. En les humanitats no es tracta de «descobrir» en el sentit de les ciències dures o empíriques, sinó d'ampliar un camp dins dels tipus suggerits, ja sigui incorporant àrees poc estudiades, ja sigui revisant-les o posant-les en noves seqüències o sèries.

Després de l'herència d'Eco, acceptant la vigència d'aquests quatre punts i reconeixent al mateix temps les diferències tècniques sobrevingudes, aquesta introducció pretén exposar un panorama organitzat en dos apartats.

En el primer es tractarà de descriure els tipus de tesis actuals en humanitats segons els canvis de paradigmes teòrics, ideològics, epistemològics i sociològics de les últimes dècades, tot tenint en compte les fronteres oscil·lants que les separen —o les uneixen— de disciplines afins a l'estudi de les arts en totes les seves vessants i vincles: literatura, filologia, música, cinema, arts visuals, etc. Aquestes disciplines afins van des de les clàssiques, com el dret, la història, la sociologia, l'antropologia i la psicoanàlisi, fins a les de nou encuny, que es basen en les tradicionals però procedeixen invertint-ne moltes vegades els supòsits: la crítica cultural, els estudis culturals, els estudis feministes i de gènere.

En el segon apartat es proposarà un possible esquema de treball un cop s'ha triat un camp, assumpte o tema que tingui entitat, concreció i coherència conceptual. Es diferenciarà, en aquest segon apartat, entre projecte i pla de tesi.

2.2. Tipus de tesis en humanitats

La proposta següent té a veure amb l'experiència dels treballs de tesi duts a terme en els darrers quinze anys en l'àmbit de la teoria de la literatura i la literatura comparada. Per aquest motiu, prové d'una extensa i alhora actual interacció entre totes les disciplines que els nostres estudis practiquen i que han constituït, en el si de les humanitats a la Universitat de Barcelona, una innovació i un exemple de vinculació transdisciplinària amb el conjunt dels estudis de la Facultat de Filologia i Comunicació. A causa d'aquest caràcter transdisciplinari, pot ser útil per a altres institucions, sense que es pretengui amb això que

sigui l'única organització possible. Es facilita, en tots els casos, l'accés digital a exemples de tesis.

Un aclariment necessari: hi ha diversos tipus de tesis en humanitats i estudis literaris, però totes han de partir d'una pregunta sobre un problema, un dissentiment o una aportació concreta a un camp de recerca que sigui justificadament argumentat i necessari.

En tots els tipus caldrà defugir qualsevol mena d'aproximació impressionista, emocional, merament bibliogràfica o burocràticament imposada per les necessitats dels directors.

I en tots els tipus caldrà tenir en compte que no hi ha una divisió terminant entre *teoria* i *pràctica* o entre *metodologia* i *objecte*.

L'*objecte* —un text o textos, una revista, un gènere, una relació entre les arts en diferents suports o pràctiques, un concepte— ja suposa, al llarg del segle xx i en el xxi, la incorporació dels sabers i instruments de diverses disciplines amb què s'han pensat i fonamentat les anàlisis d'aquells corpus. És a dir: la teoria dels segles xx i xxi és el fonament de la recerca. L'ha de sostenir, encara que no sigui necessari fer-la explícita.

A continuació proposo una classificació tipològica de les tesis doctorals:

- 1) Reconstrucció i lectura institucional i sociològica en el sentit del camp literari (capítols 4 i 7): estudi d'una revista, d'un conjunt de publicacions en funció d'un concepte cultural i ideològic; sociologia de la cultura, història del llibre i de la impressió, o estudi de la fragmentació de públics en la modernitat. S'adverteix que aquí l'*objecte* —revistes, publicacions— depèn de l'accessibilitat del corpus.
- 2) Interpretació d'un corpus, un text o una obra a partir d'una línia hermenèutica (en sentit ampli) (capítol 5). És la que més s'apropa a l'assaig. Pot ser una *close reading* o bé una reconstrucció de les pressuposicions de la perspectiva que els textos literaris posen en qüestió o ratifiquen.
- 3) Estudi de gènere literari (capítol 6). Comprèn diverses vessants:
 - a) un gènere en sentit històric: la *Bildungsroman* des del punt de vista pragmàtic o històric;
 - b) un gènere en sentit formal. La seva relació amb la circulació dels textos nacionals i internacionals, des del formalisme rus i l'estructuralisme fins als problemes derivats de l'actual hibridació de gèneres, des de les escriptures del jo fins a la crònica i els nous suports de la confessió en el món digital.

- 4) Estudi d'un conjunt relacionat de conceptes de la teoria o de l'estètica (capítols 3 i 4). És aconsellable que estigui delimitat per l'«estat de la qüestió» o «l'estat de l'art» i és també recomanable que es tingui en compte una justificació genealògica en el sentit de Michel Foucault: per exemple, la idea de gaudi i desig en el pensament francès de Georges Bataille i Jacques Lacan i la seva ressonància en les estètiques dels segles xx i xxi. Seria necessari posar a prova els instruments de la història de les idees, retòrics o semàntics.
- 5) Una perspectiva de crítica cultural (temàtica o formal) (capítols 3, 7 i 8). Comprèn diferents possibilitats: el concepte de cànon; nacionalisme i cosmopolitisme; els debats i tensions entre centre i perifèria en diversos àmbits, com ara la història de la traducció, l'autotraducció, etc.
- 6) Estudi de conceptes de la literatura comparada: en la seva filiació i en la seva afiliació (capítols 3, 8 i 9). Dins de l'amplíssim camp del comparatisme es pot proposar des de l'estudi d'un corpus a partir del punt de vista dels estudis culturals fins a la biografia intel·lectual de les figures que ho van fer possible, sempre que es tingui accés a fonts primàries. El ventall de possibilitats és amplíssim, només cal plantejar una hipòtesi limitada o relativament original i poc explorada.
- 7) Estudi intrínsec d'algun problema de l'organització interna de les nostres disciplines en contextos específics poc estudiats, com la història de la lectura a les escoles de Catalunya o Espanya o el disseny de contingut a les mateixes universitats actuals (capítols 3 i 4). Sorgeix aquí l'àmbit poc explorat de la història intel·lectual i la història dels intel·lectuals.

2.3. Projecte i pla de tesi

2.3.1. Projecte

Un projecte de tesi consisteix en una presentació breu i clara del tema, amb una fonamentació sòlida i una o diverses preguntes precises respecte de l'objecte proposat que permetin formular una hipòtesi. És aconsellable que es demani un esbós de les seves parts o capítols (que sempre es podrà modificar a mesura que avanci la feina). Per acabar, és útil que s'aporti una bibliografia inicial que mostri amb quins instruments compta el doctorand (i que augmentarà a mesura que avanci la recerca).

2.3.2. Pla

El pla de tesi constitueix un segon pas més detallat i concret, en el qual comença de manera ordenada l'escriptura. Es pot procedir mitjançant la presentació de resums breus a manera d'anticipació de cadascun dels capítols o parts, juntament amb una bibliografia primària, secundària i general per a cada capítol o part.

L'últim pas del pla és la redacció d'un esquema d'índex, que es pot modificar més tard.

2.3.3. Objectius d'aquests passos

El primer objectiu, que competeix al director de la tesi, és comprovar que el doctorand posseeix els coneixements i instruments que el grau i el màster proporcionen, i la seva coherència amb el tema proposat.

És aconsellable revisar els treballs escrits en el màster i verificar-ne el grau de maduresa abans de completar la redacció del pla definitiu o de les parts de la tesi que s'estiguin desenvolupant, segons el grau d'avenç assolit en cada cas particular. Per a això, s'han d'analitzar primer els aspectes teòrics i els passos metodològics de la recerca, amb una delimitació del tema, la lectura i els esquemes de fitxes de la bibliografia general i específica, la cerca de fonts, la selecció dels materials del corpus, la discussió de les hipòtesis i els resultats preliminars obtinguts.

2.3.4. A manera de resum

Aquests són els passos de la feina feta entre el director i el doctorand:

- 1) Revisió de la redacció definitiva del pla de tesi.
- 2) Preparació de l'estat de la qüestió. Vinculació amb les hipòtesis.
- 3) Preparació de la bibliografia. Proposta del títol.
- 4) Exploració dels suports teòrics i metodològics. Anàlisi de les fonts i els textos del corpus. Organització de l'argumentació. Criteris de validació.
- 5) Atenció als aspectes formals i els requisits intel·lectuals: supervisió de la coherència i absència de llocs comuns i expansions íntimes, excepte quan siguin part necessària d'una etapa de l'argumentació.

- 6) Lectura i discussió de parts significatives de la tesi.
- 7) Consideració de models d'escriptura i estil: ús correcte dels tipus de lletres, col·locació de citacions i referències bibliogràfiques (normes més usuals).
- 8) Coneixement dels models de llenguatge acadèmic: necessitat i límits; la cortesia envers el lector.
- 9) Revisió dels trams de la tesi (introducció, formulació de les hipòtesis, estat de la qüestió, desenvolupament de l'exposició, distribució en capítols) i articulació de les parts.
- 10) Decidir com concloure. Discussió sobre la validesa i necessitat de les conclusions.

2.4. A manera de postfaci

Aquesta introducció no pretén definir la noció actual d'humanitats, que podria ser en si mateixa motiu d'un treball de tesi. Es limita, en canvi, a proposar que sigui tan ampla i rigorosa com sigui possible. Les tesis han d'exhibir la menor quantitat possible d'efusions i atreviments hermenèutics. Si es veuen obligades a fer-ho, ha d'estar justificat per la capacitat per a la polèmica acadèmica i els seus avenços.

3. EL DOCTORAT EN LITERATURA COMPARADA

Antoni Martí Monterde

3.1. Principis generals

Començar un doctorat requereix una certa vocació. Si, a més a més, aquest doctorat és en lletres, aquesta vocació té una dimensió personal prèvia, una relació amb la cultura escrita, una idea personal de la literatura. Aquesta seria una de les raons principals per triar la línia de doctorat en Teoria de la Literatura i Literatura Comparada.* De fet, la Universitat de Barcelona és l'única de tot l'Estat que ofereix la formació completa en aquesta àrea de coneixement: grau d'Estudis Literaris, màster oficial en Teoria de la Literatura i Literatura Comparada, un màster propi, Barcelona-Europa. Literatura i Història Comparada dels Intel·lectuals, i, finalment, una línia pròpia dins del programa de doctorat en Estudis Lingüístics, Literaris i Culturals de la Facultat de Filologia i Comunicació.

Dins d'aquest espai acadèmic, diverses assignatures articulen la literatura comparada des del punt de vista històric, metodològic i pràctic. En el grau, les matèries d'Introducció a la Literatura Comparada, Pràctiques de Literatura Comparada i les seves complementàries, Temes i Motius Literaris, i Recepció i Recreació de Models Literaris, són les assignatures més evidentment comparatístiques, però aquesta perspectiva n'impregna moltes d'altres, com ara Escripcions del Jo, Literatura i Cinema, Literatura i Arts o Teoria Literària Feminista i Estudis de Gènere. En el màster oficial —que dona accés al doctorat— l'assignatura clau és Debats Actuals en Literatura Comparada, ja que recull les darreres teories emanades dels discursos comparatístics dels segles XIX i XX.

El doctorat és la culminació d'aquesta proposta d'estudis i és el moment de triar, d'entre el gran ventall de possibilitats teòriques i comparatístiques a l'abast, quin és l'enfocament que més escau a la pròpia voluntat d'estil de l'estu-

* Programa de doctorat: HDK0P Estudis Lingüístics, Literaris i Culturals (101215 Teoria de la Literatura i Literatura Comparada).

diant. Si la tria és la literatura comparada, necessàriament ha de ser conscient que el nom no fa la cosa —malgrat l'article fundacional de la *Revue de Littérature Comparée* (núm. 1, 1921), de Fernand Baldensperger, «Littérature comparée. Le mot et la chose»—. La literatura comparada no consisteix, com pot semblar pel seu nom, a comparar dues obres de dues literatures distintes, sinó a posar en relació tots els gèneres de la mirada literària més enllà de les fronteres polítiques o lingüístiques; és a dir, a resseguir el camí que prové de l'afirmació següent de J. W. von Goethe:

Jo no puc sinó sentir-me a gust contemplant les obres d'altres nacions, i aconsello a tothom d'adoptar aquest camí. Literatura nacional és un concepte que ja no diu gran cosa; està començant l'època de la literatura universal (*Weltliteratur*), i tots hem d'aportar el nostre esforç per accelerar el seu adveniment. Però en aquest apreuament de les coses estrangeres no ens hem de fixar en algun valor particular, erigint-lo en model únic.

Des del 31 de gener de 1827, el dia que Goethe va fer aquesta afirmació en la conversa que mantenia cada dia amb J. P. Eckermann, es considera aquesta frase el fons de valors i ideals —romàntics?— d'on sorgeix la literatura comparada, molt abans de convertir-se en una perspectiva acadèmica institucional, a França, a partir de 1896. Tot això es pot estudiar en les assignatures de grau i de màster.

De fet, pot afirmar-se que cada generació de comparatistes ha hagut de preguntar-se quin sentit tenia aquesta paraula, *Weltliteratur*, en el moment de la seva creació com a neologisme i quin sentit pren en la nostra època. Des del primer professor de literatura comparada que va existir, Joseph Texte, fins als darrers membres i corrents empeltats de la teoria literària, com ara Gayatri Ch. Spivak, la sociologia de la cultura, com ara Joseph Jurt, o les polítiques del capitalisme literari, com David Damrosch, Pascale Casanova i Franco Moretti, cada comparatista ha intentat fer la seva pròpia proposta de definició de la literatura comparada d'inspiració goethiana. Benedetto Croce, Fernand Baldensperger, Paul van Tieghem, Jean-Marie Carré, Arturo Farinelli, Eugeni d'Ors, Ernst Robert Curtius, Fritz Strich, Erich Auerbach, Marius-François Guyard, Julius Petersen, Leo Spitzer, Victor Klemperer, René Wellek i Austin Warren, Douwe W. Fokkema, Guillermo de Torre, Claudio Guillén, Joan Fuster, René Étiemble, Claudio Magris, Gerald Gillespie, Wlad Godzich, Gisèle Sapiro, Anna Boschetti, George Steiner, Harold Bloom, Armando Gnisci i Franca Sinopoli, entre molts d'altres, han esmerçat els seus millors esforços intel·lectuals a mostrar i recordar la necessitat de l'actitud comparatista no solament per estudiar la literatu-

ra, sinó per a qualsevol manifestació de la cultura de la humanitat, en qualsevol temps, qualsevol llengua i qualsevol lloc.

Precisament per això, el pas de la *Weltliteratur* a la literatura comparada ha estat un dels eixos principals de les assignatures de Teoria de la Literatura i Literatura Comparada a la Universitat de Barcelona.

Tot tenint presents aquests antecedents, en el nostre programa una tesi doctoral de literatura comparada és un projecte obert, que no té cap altra limitació que la imaginació crítica del doctorand, que ha de concebre lliurement la seva pregunta crítica inicial a partir del corpus literari i humanístic que sigui del seu interès. En aquest sentit, podem definir algunes línies orientatives.

3.2. Propostes de línies de doctorat sobre literatura comparada

3.2.1. Literatura comparada: història, definicions i problemàtica

En aquesta primera proposta es pot investigar sobre el sorgiment de la literatura comparada com a perspectiva d'estudi de la literatura, des dels seus precedents fins a la seva primera institucionalització.

- L'origen de la literatura comparada: una idea de cultura que s'organitza com a perspectiva d'estudi de la literatura.
- De la *Weltliteratur* goethiana a la literatura comparada. Del concret al general, de l'u al divers, de l'individual al col·lectiu, del nacional al supranacional, del local a l'universal. Supranacionalitat dels estudis literaris comparatius.
- La relació de la literatura comparada amb la crítica literària, la història de la literatura i la teoria de la literatura.
- Evolució de la literatura comparada de manera interrelacionada amb el context historicocultural i científicocultural del segle XIX.
- La història del terme *literatura comparada*: promeses i problemes.
- Del romanticisme al positivisme.
- Ferdinand Brunetière, «La littérature européenne» i la història comparada de la literatura en el Congrès d'Història de París (1900).
- Els Estats Units d'Europa. Literatura nacional i literatura comparada en les primeres definicions i metodologies: l'afirmació de les fronteres en nom de la supranacionalitat.